

VJEROJATNOST

IST - P4

1

OSNOVNI POJMOVI TEORIJE VJEROJATNOSTI

- **teorija vjerojatnosti**
 - matematička teorija slučajnih događaja
- **SLUČAJNI DOGAĐAJ**
 - događaj koji ne mora bezuvjetno nastupiti (pod određenim okolnostima se može, ali i ne mora dogoditi)

IST - P4

2

POKUS

- proces dobivanja rezultata opažanja

- bacanje dva novčića
- određivanje krvne grupe 100 bolesnika i opažanje rezultata
- bacanje dvije igraće kocke
- prebrojavanje bolesnika koji uzimaju terapiju snižavanja lipida u krvi

IST - P4

3

PROSTOR ISHODA

- skup svih mogućih ishoda nekog pokusa

Prostor ishoda za pokus bacanja dva novčića (P - pismo, G - glava)

prostor ishoda = { GG, GP, PG, PP }

Prostor ishoda za izvlačenje dvije igraće karte (s obzirom na boju)

prostor ishoda = { , , ,   }

IST - P4

4

PROSTOR ISHODA

Prostor ishoda za pokus bacanja dvije igraće kocke

prostor ishoda = { (1,1) (1,2) (1,3) (1,4) (1,5) (1,6)
(2,1) (2,2) (2,3) (2,4) (2,5) (2,6)
(3,1) (3,2) (3,3) (3,4) (3,5) (3,6)
(4,1) (4,2) (4,3) (4,4) (4,5) (4,6)
(5,1) (5,2) (5,3) (5,4) (5,5) (5,6)
(6,1) (6,2) (6,3) (6,4) (6,5) (6,6) }

IST - P4

5

PROSTOR ISHODA

Prostor ishoda za pokus određivanja krvne grupe u 100 bolesnika

Krvna grupa	Broj bolesnika
O	42
A	43
B	11
AB	4
Ukupno	100

42 x O 43 x A 11 x B 4 x AB
prostor ishoda = { O,O,...O, A,A,...A,B,B,...B,AB, AB, AB, AB }

DOGAĐAJ

podskup prostora ishoda, tj. skup ishoda

Pokus: bacanje dva novčića

Događaj: pojava dvije "glave"

(P - pismo, G - glava)

prostor ishoda = { GG, GP, PG, PP }

ishod koji realizira događaj

IST - P4

7

DOGAĐAJ

Pokus: bacanje dvije igraće kocke

Događaj: pojava barem jedne šestice

prostor ishoda = { (1,1) (1,2) (1,3) (1,4) (1,5) (1,6) (2,1) (2,2) (2,3) (2,4) (2,5) (2,6) (3,1) (3,2) (3,3) (3,4) (3,5) (3,6) (4,1) (4,2) (4,3) (4,4) (4,5) (4,6) (5,1) (5,2) (5,3) (5,4) (5,5) (5,6) (6,1) (6,2) (6,3) (6,4) (6,5) (6,6) }

ishodi koji realiziraju događaj

IST - P4

8

DOGAĐAJ

Pokus: određivanje krvne grupe u 100 bolesnika

Događaj: krvna grupa je AB

Krvna grupa	Broj bolesnika
O	42
A	43
B	11
AB	4
Ukupno	100

ishodi koji realiziraju događaj

42 x O 43 x A 11 x B 4 x AB

prostor ishoda = { O,O,...O, A,A,...A,B,B,...B, AB, AB, AB, AB }

KLASIČNA DEFINICIJA VJEROJATNOSTI (vjerojatnost A PRIORI)

ELEMENTARNI DOGAĐAJ

svaki od n jednako mogućih ishoda nekog događaja

prostor elementarnih događaja
skup svih elementarnih događaja

$$P(D) = \frac{m(D)}{n} \quad \text{vjerojatnost događaja D}$$

m(D).... broj povoljnih ishoda (događaja koji realiziraju događaj D)

n..... broj svih ishoda (kardinalni broj prostora elementarnih događaja)

9

PRIMJER

pokus: bacanje dva novčića

Doba novčića su pala na glavu

prostor ishoda = { GG, GP, PG, PP }

- taj događaj realizira 1 od 4 jednako moguća događaja

$$P(D) = \frac{1}{4}$$

IST - P4

11

pokus: bacanje dvije igraće kocke

D....pojava barem jedne šestice

prostor ishoda = { (1,1) (1,2) (1,3) (1,4) (1,5) (1,6) (2,1) (2,2) (2,3) (2,4) (2,5) (2,6) (3,1) (3,2) (3,3) (3,4) (3,5) (3,6) (4,1) (4,2) (4,3) (4,4) (4,5) (4,6) (5,1) (5,2) (5,3) (5,4) (5,5) (5,6) (6,1) (6,2) (6,3) (6,4) (6,5) (6,6) }

- taj događaj realizira 11 od 36 jednako mogućih događaja

$$P(D) = \frac{11}{36}$$

IST - P4

12

RELATIVNA FREKVENCIJA

- omjer broja povoljnih ishoda i ukupnog broja pokusa ili ispitanika na kojima promatramo događaj

$$f(D) = \frac{m(D)}{n}$$

IST - P4

13

RELATIVNA FREKVENCIJA - primjer

Od 674 stanovnika otoka Suska, 312 stanovnika ima krvnu grupu O, 340 grupu A, 17 grupu B a 5 grupu AB. Kolika je vjerojatnost da jedan slučajno odabrani stanovnik ima krvnu grupu O?

D...krvna grupa je O

broj povoljnih ishoda

$$P(D) = \frac{312}{674} \approx 0.46$$

broj ispitanika

IST - P4

14

ZAKON VELIKIH BROJEVA

KADA BROJ POKUSA RASTE, APSOLUTNA RAZLIKA IZMEĐU RELATIVNE FREKVENCIJE I VJEROJATNOSTI SE SMANJUJE

IST - P4

15

VJEROJATNOST A POSTERIORI (statistička vjerojatnost)

- granična vrijednost relativne frekvencije kada broj pokusa raste u beskonačnost

$$P(D) = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{m(D)}{n}$$

vjerojatnost događaja D

$$m(D) \leq n \Rightarrow 0 \leq P(D) \leq 1$$

IST - P4

16

SKALA VJEROJATNOSTI

IST - P4

17

SUBJEKTIVNA VJEROJATNOST

- vjerojatnost događaju D se dodjeljuje prema subjektivnoj procjeni pojedinca

Prijatelj: Odgovor je: D

Ja: Koliko si siguran?

Prijatelj: Više od 77%

IST - P4

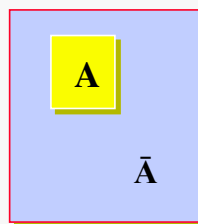
18

OSNOVNA PRAVILA RAČUNA VJEROJATNOSTI

IST - P4

19

PRAVILO KOMPLEMENTIRANJA (suprotna vjerojatnost)

$P(A)$... vjerojatnost nastupanja događaja A

\bar{A} ... "non A " (događaj koji označava ne nastupanje događaja A)

$$P(\bar{A}) = 1 - P(A)$$

IST - P4

20

PRAVILO KOMPLEMENTIRANJA - primjer

Ako je vjerojatnost rođenja muškog djeteta 0.52, kolika je vjerojatnost rođenja ženskog djeteta?

$$P(\text{muško}) = 0.52$$

$$P(\text{žensko}) = 1 - 0.52 = 0.48$$

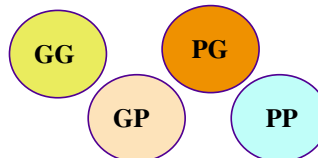
IST - P4

21

DOGAĐAJI KOJI SE MEĐUSOBNO ISKLJUČUJU

- ne mogu nastupiti istovremeno
- disjunktni događaji

U pokusu bacanja dva novčića sva četiri moguća ishoda se međusobno isključuju

IST - P4

22

PRAVILO ADICIJE (za događaje koji se međusobno isključuju)

$A_1, A_2, A_3, \dots, A_k$ događaji koji se međusobno isključuju

$A_1 \cup A_2 \cup \dots \cup A_k$ složeni događaj, nastaje kada nastupi ili A_1 ili A_2 ili...ili A_k

$$P(A_1 \cup A_2 \cup \dots \cup A_k) = P(A_1) + P(A_2) + \dots + P(A_k)$$

IST - P4

23

PRAVILO ADICIJE - primjer

U nekoj populaciji vjerojatnosti pojedinih krvnih grupa su:

$$P(O) = 0.42, P(A) = 0.43, P(B) = 0.11 \text{ i } P(AB) = 0.04.$$

Kolika je vjerojatnost da slučajno odabrani pripadnik te populacije ima krvnu grupu A ili B ?

$$P(A \text{ ili } B) = 0.43 + 0.11 = 0.54$$

IST - P4

24

PRAVILO ADICIJE - primjer

Ako je vjerojatnost svijetle kose 0.20, vjerojatnost smeđe kose 0.40 a vjerojatnost crne kose 0.20, kolika je vjerojatnost da kosa bude:

a) smeđa ili crna

b) svijetla ili smeđa ili crna?

a) $P(\text{smeđa ili crna}) = 0.40 + 0.20 = 0.60$

b) $P(\text{svijetla ili smeđa ili crna}) = 0.20 + 0.40 + 0.20 = 0.80$

IST - P4

25

NEZAVISNI DOGAĐAJI

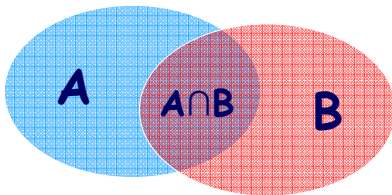
- događaji koji mogu nastupiti istovremeno, pri čemu vjerojatnost nasupanja nekog od njih ne ovisi o realizaciji drugih

IST - P4

26

PRAVILO MULTIPLIKACIJE (za nezavisne događaje)

A , B nezavisni događaji

$A \cap B$ novi događaj koji nastupi kada se istovremeno realiziraju događaji A i B

IST - P4

27

PRAVILO MULTIPLIKACIJE (za nezavisne događaje)

$A_1, A_2, A_3, \dots, A_k$... nezavisni događaji

$A_1 \cap A_2 \cap A_3 \cap \dots \cap A_k$ događaj koji nastupi kada se istovremeno realiziraju događaji $A_1, A_2, A_3, \dots, A_k$

$$P(A_1 \cap A_2 \cap A_3 \cap \dots \cap A_k) = P(A_1) \cdot P(A_2) \cdot P(A_3) \cdot \dots \cdot P(A_k)$$

IST - P4

28

PRAVILO MULTIPLIKACIJE - primjer

Ako je vjerojatnost svijetle kose 0.30, a vjerojatnost crnih očiju 0.20, kolika je vjerojatnost istovremenog pojavljivanja svijetle kose i crnih očiju?

$$P(\text{svijetla kosa i crne oči}) = 0.30 \cdot 0.20 = 0.06$$

IST - P4

29

primjer

Rezultati studije pokazali su da 60% majki djece do 10 godina radi puno radno vrijeme. Ako slučajno odaberemo tri majke, kolika je vjerojatnost da barem jedna od njih radi puno radno vrijeme?

$$\begin{aligned} P(\text{barem jedna radi PRV}) &= 1 - P(\text{niti jedna ne radi PRV}) = \\ &= 1 - [(0.4)(0.4)(0.4)] = \\ &= 1 - (0.4)^3 = 1 - 0.064 = \\ &= 0.936 \end{aligned}$$

IST - P4

30

...općenito....

vjerojatnost da se u nizu od m pokusa događaj **A** pojavi BAREM jedan puta dana je sa:

$$P(\text{barem jedan } A) = 1 - q^m$$

q vjerojatnost da se **A** NE DOGODI

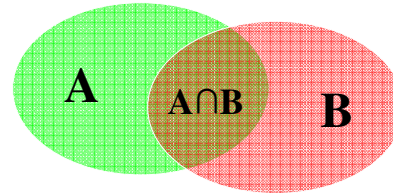
$$q = 1 - P(A)$$

IST - P4

31

OPĆE PRAVILO ADICIJE

A , B događaji koji mogu istovremeno nastupiti

$$P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$$

IST - P4

32

OPĆE PRAVILO ADICIJE - primjer

Od 150 studenata u domu 40 je imalo CD, 80 TV a 30 i CD i TV. Kolika je vjerojatnost da slučajno odabrani student ima ili CD ili TV?

$$A \text{student ima CD} \quad P(A) = 40/150 = 0.2667$$

$$B \text{student ima TV} \quad P(B) = 80/150 = 0.5333$$

$$A \cap B \text{student ima i CD i TV} \quad P(A \cap B) = 30/150 = 0.2$$

$$P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B) = 0.2667 + 0.5333 - 0.2 = 0.6$$

IST - P4

33

UVJETNA VJEROJATNOST

- osnovna vjerojatnost u prirodnim i humanističkim istraživanjima
- ishodu nekog događaja prethodi neki drugi događaj kao uvjet za slijedeći potencijalni događaj

letalitet (stopa umrlih od neke bolesti) je tipična uvjetna vjerojatnost - mora biti zadovoljen uvjet da je osoba oboljela od te bolesti

IST - P4

34

UVJETNA VJEROJATNOST

A, B...događaji

vjerojatnost događaja B uz uvjet da se događaj A odigrao dana je sa:

$$P(B | A) = \frac{P(A \cap B)}{P(A)}$$

IST - P4

35

UVJETNA VJEROJATNOST - primjer

Učestalost sljepoće za boje u ljudskoj populaciji različita je prema spolu (X-kromosomska nasljedna anomalija).

	Učestalost (%)		
	muškarci	žene	ukupno
slijepi za boje	4,23	0,65	4,88
normalni	48,48	46,64	95,12
ukupno	52,21	47,29	100,00

IST - P4

36

UVJETNA VJEROJATNOST - primjer

Incidencija sljepoće za boje u muškoj subpopulaciji vodi na uvjetnu vjerojatnost

$$P(S|M) = \frac{P(S \cap M)}{P(M)}$$

$P(S \cap M)$	muškarci	žene	ukupno
sljepi za boje	0.0423	0.0065	0.0488
normalni	0.4848	0.4664	0.9512
ukupno $P(M)$	0.5221	0.4729	1.0000

IST - P4

37

OPĆE PRAVILO MULTIPLIKACIJE

neka su A, B događaji koji NISU nezavisni

$$P(A \cap B) = P(A)P(B|A)$$

$$P(A \cap B) = P(B)P(A|B)$$

A...preživljavanje kemoterapije ; $P(A)=0.9$

B...izlječenje leukemije

$B|A$ izlječenje leukemije pod uvjetom preživljavanja kemoterapije; $P(B|A)= 0.8$

Kolika je vjerojatnost da bolesnik preživi kemoterapiju i bude izliječen od leukemije?

$$P(A \cap B) = P(A)P(B|A) = 0.9 * 0.8 = 0.72$$

IST - P4

38

OPĆE PRAVILO MULTIPLIKACIJE primjer

Morbiditet od neke bolesti u populaciji je 0.10, a letalitet od te iste bolesti u istoj populaciji 0.08. Kolika je vjerojatnost da slučajno odabran član te populacije oboli i umre?

$$P(A) = 0.10$$

$$P(B|A) = 0.08$$

$$P(A \cap B) = P(A)P(B|A) = 0.10 * 0.08 = 0.008$$

IST - P4

39

NEZAVISNI DOGAĐAJI

događaji A i B su nezavisni ako vrijedi:

$$P(A|B) = P(A)$$

ili

$$P(A \cap B) = P(A)P(B)$$

IST - P4

40

NEZAVISNI DOGAĐAJI

	gluhoca		
	postoji	ne postoji	ukupno
sljepi za boje	0.0004	0.0796	0.0800
normalni	0.0046	0.9154	0.9200
ukupno	0.0050	0.9950	1.0000

$$P(G|S) = 0.0004 / 0.0800 = 0.0050$$

$$P(\bar{G}|S) = 0.0796 / 0.0800 = 0.9950$$

$P(G)$

$P(\bar{G})$

$$P(S \cap G) = P(S) \cdot P(G|S)$$

$$P(G|S) = P(G)$$

$$P(S \cap G) = P(S) \cdot P(G) \quad \dots \text{događaji su nezavisni}$$